

בין שמים וארץ: אליהו הנביא מן המקרא לספרות חז"ל פרופ' עדיאל קדרי

שיעור 1: נביא כאש

מלאכי ג, 23-24

הִנֵּה אֲנִי שֹׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאַ לְפָנַי בּוֹא יוֹם יִהְיֶה הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהִשִּׁיב לִב אָבוֹת עַל בְּנֵים וְלִב בְּנֵים עַל אָבוֹתָם פֶּן אָבוֹא וְהִפִּיתִי אֶת הָאָרֶץ חָרָם.

בן סירא מח, 1-10

עד אשר קם נביא **כאש**
וישבור להם מטה לחם
בדבר אל עצר שמים
מה נורא אתה אליהו
המקים גוע ממות
המוריד מלכים על שחת
המושח מלא תשלומות
והשמיע בסיני תוכחות
הנלקח בסערה מעלה
הכתוב נכון לעת
להשיב לב אבות על בנים

ודבריו כתנור בוער
ובקנאתו המעיטם
ויורד **שלוש אשות**
אשר כמוך יתפאר
ומשאול כרצון י"י
ונכבדים ממטותם
ונביא תחליף תחתך
ובחורב משפטי נקם
ובגדודי אש מרום
להשבית אף לפני חרון
ולהכין שבטי ישראל

מלכים א יח, 20-24

וַיִּשְׁלַח אַחֲזָב בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבְּצֵן אֶת הַנְּבִיאִים אֶל הַר הַכְּרִמָּל. וַיִּגַּשׁ אֵלֵיהֶם אֵל כָּל הָעָם וַיֹּאמֶר
עַד מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעָפִים אִם יִהְיֶה הָאֱלֹהִים לָכֵן אַחֲרָיו וְאִם הַבַּעַל לָכֵן אַחֲרָיו וְלֹא
עָנּוּ הָעָם אֹתוֹ דְּבַר. וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם אֵל הָעָם אֲנִי נֹתַרְתִּי נְבִיא לַיהוָה לְבַדִּי וַנְּבִיאֵי הַבַּעַל אָרְבַּע מְאוֹת
וְחֲמִשִּׁים אִישׁ. וַיִּתְּנוּ לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וַיִּבְחָרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וַיִּנְתְּחֻהוּ וַיִּשְׂימוּ עַל הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא

ישימו ואני אעשה את הפר האחד ונתתי על העצים ואש לא אשים. וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם יהוה והיה האלהים אשר יענה באש הוא האלהים ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר.

מלכים א יח, 38-39

ותפל אש יהוה ותאכל את העלה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה. וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו יהוה הוא האלהים יהוה הוא האלהים.

מלכים ב א, 9-12

וישלח אליו שר חמשים וחמשי ויעל אליו והנה ישב על ראש ההר וידבר אליו איש האלהים המלך דבר רדה. ויענה אליהו וידבר אל שר החמשים ואם איש אלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אתך ואת חמשיך. **ותרד אש מן השמים ותאכל אתו ואת חמשיו. וישב וישלח אליו שר חמשים אחר וחמשיו ויען וידבר אליו איש האלהים כה אמר המלך מהרה רדה. ויען אליה וידבר אליהם אם איש האלהים אני תרד אש מן השמים ותאכל אתך ואת חמשיך **ותרד אש אלהים מן השמים ותאכל אתו ואת חמשיו.****

מלכים ב ב, 7-12

וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו מנגד מרחוק ושניהם עמדו על הירדן. ויקח אליהו את אדרתו ויגלם ויכה את המים ויחצו הנה והנה ויעברו שניהם בחרבה. ויהי כעברם ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך בטרים אלקח מעמך ויאמר אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי. ויאמר הקשית לשאול אם תראה אתי לקח מאתך יהי לך כן ואם אין לא יהיה. ויהי המה הלכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל אליהו בסערה השמים. ואלישע ראה והוא מצעק אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראה עוד ויחזק בכגדיו ויקרעם לשנים קרעים.

ספרי זוטא לבמדבר יא, 1

שתיים עשרה פעמים ירדה אש מן השמים. ששה לשבח, ואלו הן: ראשונה של "ויהי ביום השמיני" (ויקרא ט, 1), שניה של גדעון, שלישית של מנוח, רביעית בימי דוד, שנאמר "ויקרא אל יהוה ויענהו באש מן השמים" (דברי הימים א כא, 26), חמישית בימי שלמה, שנאמר "ואש ירדה מן השמים" (דברי הימים ב ז, 3), **ששית בהר הכרמל.**

וששה לגנאי, ואלו הן: ראשונה של נדב ואביהו, שניה של מתאוננים, שלישית של קרח, רביעית בימי איוב, "ואש אלהים נפלה מן השמים" (איוב א, 17), **חמישית ושישית בימי אליהו כשבאו אליו שלוחי אחוזה.**

ירושלמי, ברכות ה, א (ח ע"ד)

תני: לא יעמוד אדם ויתפלל לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטילין אלא מתוך דבר של תורה. וכן אל יפטר אדם מתוך חבירו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטילים אלא מתוך דבר של תורה... אף אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך דבר של תורה: ויהי המה הולכים הלוך ודבר' (מלכים ב, ב, 11) במה היו עוסקין? רבי אחווא ביר' זעירא אמר: בקרית שמע היו עוסקין... רבי יודה בן פזי אמר: בכריאת עולם היו עוסקין... רבי יודן בריה דרבי איבו אמר: בנחמות ירושלים היו עוסקין... ורבנן אמרין: במרכבה היו עוסקין היך מה דאת אמר 'והנה רכב אש וסוסי אש' וגומר.

שיעור 2: אליהו שליחו הנאמן של האל?

מלכים א טז, 29-34

ואחאב בן עמרי מלך על ישראל בשנת שלשים ושמנה שנה לאסא מלך יהודה ומלך אחאב בן עמרי על ישראל בשמרון עשרים ושתים שנה. ויעש אחאב בן עמרי הרע בעיני יהוה מכל אשר לפניו. ויהי הנקל לכתו בחטאות ירבעם בן נבט ויקח אשה את איזבל בת אתבעל מלך צידנים ומלך ויעבד את הבעל ומשתחו לו. ויקם מזבח לבעל בית הבעל אשר בנה בשמרון. ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את יהוה אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו. בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחה באבירים בכרו יסדה ובשגיב ובשגוב צעירו הציב דלתיה כדבר יהוה אשר דבר ביד יהושע בן נון.

מלכים א יז, 1-7

ויאמר אליהו התשבי מתשבי גלעד אל אחאב חי יהוה אלהי ישראל אשר עמדתני לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי. ויהי דבר יהוה אליו לאמר. לך מזה ופניתי לך קדמה ונסתרת בנחל כרית אשר על פני הירדן. והיה מהנחל תשתה ואת הערבים צויתי לכלכלה שם. ומלך ויעש כדבר יהוה ומלך וישב בנחל כרית אשר על פני הירדן. והערבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב ומן הנחל ישתה. ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה גשם בארץ.

מלכים א יח, 36

ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה

ירושלמי סנהדרין י, ב (כח ע"ב), מתורגם מארמית

א.

"ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתני לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי" (מלכים א יז, 1).

וכי מה עניין זה אצל זה?

אלא אמר הקב"ה לאלהיו: חיאל זה אדם חשוב הוא, לך הראה לו פנים [תנחם אותו].

אמר לו: אינני הולך.

אמר לו: למה?

אמר לו: שאם אני הולך והם אומרים דברים שמכעיסים אותך, ואיני יכול לסבול.

אמר לו: ואם אומרים דבר שמכעיס אותי, כל מה שאתה גוזר אני מקיים.

ב.

הלך ומצאן עוסקים בפסוק זה: "וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה

את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה" (יהושע ו, 26).

אמר: ברוך הוא אלהיהם של צדיקים, שמקיים דבריו של צדיק.

ג.

והיה שם אחאב.

אמר להם אחאב: וכי מי גדול ממך, משה או יהושע?

אמרו לו: משה.

אמר להם: בתורתו של משה כתוב "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם" (דברים יא, 16). ומה כתוב אחריו? "וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר" (שם, 17).

ולא הינחתי עבודה זרה בעולם שלא עבדתי אותה, וכל טובות ונחמות שיש בעולם באו בדורי. דבריו של משה לא נתקיימו ודברי יהושע מקיים?

אמר לו אליהו: אם כדבריך "חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי" (מלכים א יז, 1).

בן סירא מז, 3-5

בדבר אל עצר שמים	ויורד שלש אשות
מה נורא אתה אליהו	אשר כמוך יתפאר
המקים גוע ממות	ומשאול כרצון י"י

מלכים א יט, 9-10

וַיָּבֵא שָׁם אֵל הַמַּעֲרָה וַיִּלֶּן שָׁם וְהִנֵּה דָבָר יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לָּךְ פֹּה אֵלֶיךָ. וַיֹּאמֶר קָנָא קָנָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֶב וְאוֹתָר אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׂוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ.

שיר השירים רבה א, 6

אמר לו הקדוש ברוך הוא: בריתי, שמא בריתך?

"ואת מזבחותיך הרסו", אמר לו: מזבחותי, שמא מזבחותיך?!

"ואת נביאיך הרגו בחרב", אמר לו: נביאי, ואת מה איכפת לך?!

אמר לו: "ואותר אני לבדי ויבקשו את נפשי לקחתה".

תא חמי מה כתיב תמן [תרגום: בא ראה מה כתוב שם]: "ויבט והנה מראשותיו עוגות רצפים"

(מלכים א יט, 6), מה הוא "רצפים"? אמר רבי שמואל בר נחמן: רויץ פה, רצויץ פיות בכל מי

שאמר דילטורייא על בני.

שיעור 3: ייעודיו של אליהו לעתיד לבוא

מלאכי ג, 23-24

הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהיה הגדול והנורא. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והפיתי את הארץ חרם.

מתוך פיוט למוצאי שבת (מחבר לא ידוע)

אליהו הנביא אליהו התשבי אליהו הגלעדי
במהרה יבא אלינו עם משיח בן דוד...

פסיקתא רבתי, פיסקא לה

'רני ושמחי' אימת מתקיים הדבר הזה? בשעה שהקדוש ברוך הוא גואל את ישראל, קודם שלשה ימים שיבא משיח בא אליהו ועומד על הרי ישראל, ובוכה ומספיד עליהם ואומר: הרי ארץ ישראל, עד מתי אתם עומדים בחורב צייה ושממה? וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, ואח"כ אומר להם: בא שלום לעולם, שנאמר 'הנה על ההרים רגלי מבשר משמיע שלום' (נחום ב, 1). כיון ששמעו רשעים הם שמחים כולם ואומרים זה לזה: בא שלום לנו. ביום השני בא ועומד על הרי ישראל ואומר: טובה באתה לעולם, שנאמר 'מבשר טוב' (ישעיה נב, 7). ביום השלישי בא ואומר: באתה ישועה לעולם, שנאמר 'משמיע ישועה' (שם). וכיון שהוא רואה את הרשעים שהם אומרים כך, לכך 'אומר לציון מלך אלהיך' (שם), ללמדך לציון ולבניה בא ישועה ולא לרשעים. באותה השעה מראה הקדוש ברוך הוא את כבודו ומלכותו לכל באי עולם, וגואל את ישראל ונגלה בראשם, שנאמר 'עלה הפורץ לפנייהם פרצו ויעבורו [שער] ויצאו בו ויעבר מלכם לפנייהם וה' בראשם' (מיכה ב, 13).

מתי יז, 10-13

וישא אלהו תלמידיו לאמר מה-זה אמרים הסופרים אליהו בוא יבוא בראשונה. ויען ישוע ויאמר אליהם אכן אליהו יבא (בראשונה) והשיב את-הכל. אבל אמר אני לכם אליהו כבר בא ולא הכירהו ויעשו בו כרצונם וכן גם בן האדם יענה על ידם. אז הבינו התלמידים כי על-יוחנן המטביל דבר אליהם.

משנה, בבא מציעא ג, ד

שנים שהפקידו אצל אחד זה מנה וזה מאתים, זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים, נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו.
אמר רבי יוסי אם כן מה הפסיד הרמאי? אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו

מקבים א ה, 36

ויניחו את האבנים בהר הבית, במקום מתאים, עד אשר יבוא נביא ויורה על אודותן

משנה עדויות ה, ז

אמר רבי יהושע: מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרוב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרוב המרוחקין בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע, כגון אלו אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרוב. רבי יהודה אומר: לקרב אבל לא לרחק. רבי שמעון אומר: להשוות המחלוקת. וחכמים אומרים: לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם, שנאמר: 'הנני שולח לכם את אליה הנביא וגומר והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם' (מלאכי ג, 23-24).

עזרא ב, 61-63

וּמִבְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי חֲבִיָּה בְּנֵי הַקּוּץ בְּנֵי בְרוּזִי אֲשֶׁר לָקַח מִבְּנוֹת בְּרוּזִי הַגְּלָעָדִי אִשָּׁה וַיִּקְרָא עַל שְׁמֵם. אֵלֶּה בְּקִשּׁוֹ כְּתָבָם הַמְתִּיחִישִׁים וְלֹא נִמְצְאוּ וַיִּגְּאֻלוּ מִן הַכֹּהֲנָה. וַיֹּאמֶר הַתְּרַשְׁתָּא לָהֶם אֲשֶׁר לֹא יֵאָכְלוּ מִקֶּדֶשׁ הַקִּדְּשִׁים עַד עֲמֹד כַּהֵן לְאוּרִים וּלְתַמִּים.

פרקי דרבי אליעזר, מג

ר' יהודה אומר: אם אין ישראל עושין תשובה אינן נגאלין, ואין ישראל עושין תשובה אלא מתוך הצער ומתוך הדחק ומתוך הטלטול ומתוך שהוא אין להם מחיה, ואין ישראל עושין תשובה גדולה עד שיבא אליהו ז"ל, שנאמר: 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם'.

פרקי דרבי אליעזר, מז

אליהו ז"ל מתושבי גלעד שעשה שישראל יעשו תשובה בארץ גלעד

שיעור 4: מה אליהו עושה בינתיים?

סדר עולם, א

ושבעה שכיפלו את העולם, ואילו הן: אדם הראשון ומתושלח ושם ויעקב ועמרם ואחיה השלוני ואליהו, ועדיין הוא קיים.

סדר עולם, יז

אחזיהו בן אחאב מלך שנתים. ובשנה השנית לאחזיהו ניגנו אליהו ואינו נראה עד שיבוא משיח, ובימות המשיח נראה וניגנו שינית, ואינו נראה עד שיבוא גוג. ועכשו הוא כותב מעשה כל הדורות כולן.

בבלי, סנהדרין צח ע"א (מתורגם מארמית)

מצאו ר' יהושע בן לוי לאליהו
שהיה עומד על פתח מערתו של רבי שמעון בן יוחאי
אמר לו: בא אני לעולם הבא?
אמר לו: אם ירצה אדוננו זה
אמר ר' יהושע בן לוי: שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי
אמר לו: מתי בא המשיח?
אמר לו: לך שאל אותו
והיכן הוא יושב?
אמר לו: על פתחה של רומי
ומה סימנו?
יושב בין הפצועים אצל סובלי חלאים
וכולם מתירים וקושרים בפעם אחת
הוא מתיר אחד וקושר אחד
סבר שמא יצטרכו לי בין לבין ולא אתעכב
הלך מצאו, אמר לו: שלום עליך רבי
אמר לו: שלום עליך בן לוי
אמר לו: מתי בא אדוני?
אמר לו: היום.
הלך אצל אליהו
אמר לו: משקר הוא לי
אמר לו: כך אמר לך: היום אם בקולו תשמעו
אמר לו: מה אמר לך עוד?
אמר לו: אמרתי לו שלום עליך רבי
ומה השיב לך?
אמר לו: אמר לי שלום עליך בן לוי
אמר לו: הבטיחך לך ולאביך עולם הבא

זרובבל א, י"ד אייזנשטיין, אוצר מדרשים, דיגיטציה: ספריא

הדבר אשר היה אל זרובבל פחת יהודה בעשרים וארבעה לחדש השביעי בחג. המראה הזה [הראני ה'] ואני הייתי מתפלל לפני ה', כחזיון המראה אשר ראיתי על נהר כבר... ותשאני רוח בין השמים ובין הארץ ויוליכני לנינוה העיר הגדולה, והיא עיר הדמים, ויצר לי מאד, ואקום מצרה להתפלל ולחלות את פני אלהי ישראל ואתוודה על פשעי וחטאתי ואומר: אנא ה' חטאתי פשעתי ואשמתי כי נחלו (גדלו?) כאב. אתה הוא אלהי ישראל אשר עשית הכל ברוח פיך ובמאמריך מתים יחיו. ויאמר ה' אלי: לך אל בית התורף (נ"א בית הלצות) מקום השוק, ואלך כאשר צווני. ויאמר אלי פנה לך הלאה, ואפנה ויגע בי וראיתי איש נבזה ופצוע, ויאמר אלי האיש הפצוע ונבזה: זרובבל! מה לך פה. ואען ואומר: רוח ה' נשאני באשר לא אדע ויוליכני בזה המקום. ויאמר אלי: אל תירא למען הראותך הובאת הנה. וכשמעי דבריו נחמתי ושאלתי לו: מה שם המקום הזה? ויאמר אלי: זו היא רומא רבה שאני אסור בה בכלא עד בא קיצי (נ"א: אני משיח השם שאני אסור פה עד עת קץ)... ואומר אליו: מתי יאיר נר ישראל? [ומתי תבוא הגאולה] ובאמרי לו הדברים האלה והנה איש בעל [שש] כנפים בא אלי ויאמר אלי כי הוא היה שר צבא ישראל שנלחם עם סנחריב ועם מלכי כנען ועתיד הוא להלחם מלחמת ה' עם משיח ה' ועם המלך עז פנים ארמילוס בן אבן שיצא מהאבן... ואתה זרובבל [בן שאלתיאל] שאל ממני ואגידה מה יקרה לעמך באחרית הימים. [ואען ואומר מי האיש הזה] ויאמר לי: זה משיח ה' הצפון כאן עד עת קץ... ואותות האלו יהיו [בשנה החמישית] בחג השבועות, ויאמת הדבר כשיבנה העיר ארבע מאות ועשרים שנה ויחרב שנייה, ועשרים שנה לכשיבנה רומא וימליכו בה שבעים מלכים, וכשגמרו עשרה מלכים בה והעשירי יחרוב בית המקדש ויוסר התמיד. ומאותו יום חשוב לך תשע מאות ותשעים שנה תהיה תשועת ה' ויזכור עם קדשו לגאלם לנטלם לנשאם ולקבצם...

ירושלמי, תענית א, א (סד ע"א)

אמר רבי יהושע בן לוי: אם יאמר לך אדם איכן הוא אלהיך, אמור לו: בכרך הגדול שברומי. מה טעמא, 'אלי קורא משעיר' (ישעיהו כא, 11).
 תני רבי שמעון בן יוחי: בכל מקום שגלו ישראל גלת השכינה עמהן. גלו למצרים וגלת השכינה עמהן. מה טעמא, 'הנגלה נגילתי לבית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה' (שמואל א ב, 27). גלו לבבל וגלת שכינה עמהן. מה טעמא, 'למענכם שולחתי בבלה' (ישעיהו מג, 14). גלו למדי וגלת השכינה עמהן. מה טעמא, 'ושמתי כסאי בעילם' (ירמיהו מט, 38), ואין עילם אלא מדי, כמה דאת אמר: 'ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה' (דניאל ח, 2). גלו ליון וגלת השכינה עמהן. מה טעמא, 'ועוררתי בניך ציון על בניך יון' (זכריה ט, 13). גלו לרומי השכינה עמהן. מה טעמא, 'אלי קורא משעיר שומר מה מלילה' (ישעיהו כא, 11).
 אמרו ישראל לישעיה: רבינו ישעיה, מה יוצא לנו מתוך הלילה הזה? אמר להן: המתינו לי עד שנשאל. כיון ששאל חזר אצלן. אמרו לו: 'שומר מה מליל' - מה מילל שומר העולמים? אמר להן: 'אמר שומר אתה בוקר וגם לילה' (שם, 12). אמרו לו: 'וגם לילה?' אמר להן: לא כשאתם סבורים, אלא 'בוקר' לצדיקים ו'לילה' לרשעים. 'בוקר' לישראל ו'לילה' לאומות העולם. אמרון ליה: אימת? אמר להן: אימת דאתון בעיי הוא בעי, 'אם תבעיון בעיו' (שם) [תרגום: אמרו לו: מתי? אמר להם: מתי שאתם רוצים הוא רוצה]. אמרו לו: מי מעכב? אמר להן: תשובה, 'שובו אתיו' (שם). רבי אחא בשם רבי תנחום בירבי חייה: אילו ישראל עושים תשובה יום אחד מיד היה בן דוד בא. מה טעמא, 'היום אם בקולו תשמעו'.

בבלי, בבא מציעא פה ע"ב (מתורגם מארמית)

אליהו היה מצוי בישיבתו של רבי,
יום אחד ראש חודש היה, איחר ולא בא.
אמר לו: מדוע איחרת?
אמר לו: עד שהעמדתי את אברהם ונטלתי ידיו והתפלל, והשכבתי אותו. וכן ליצחק וכן ליעקב.
למה לא תקים אותם כולם יחד?
סברתי: יתחזקו ברחמים, ויביאו את המשיח לפני זמנו.
ויש דוגמתם בעולם?
יש, רבי חייא ובניו.
גזר רבי תענית, הוריד את רבי חייא ובניו.
אמרו "משיב הרוח" – נשבה רוח. אמרו "מוריד הגשם" – בא הגשם.
כשהגיעו לומר "מחיה המתים" – רגש העולם.
אמרו: מי מגלה סודות בעולם?
אמרו: אליהו.
הביאו את אליהו, הכוהו בשישים שבטים של אש.
בא ונדמה להם כדוב, נכנס ביניהם וטרדם.

אבות דרבי נתן, נוסחא ב, פרק יג

אמרו עליו על ר' אליעזר בן הורקנוס כשבקש ללמוד תורה חורשין הרבה היו לאביו והוא היה
חורש בטרשין.
ישב לו והיה בוכה.
אמר לו אביו: בני, מפני מה אתה בוכה, שמא מצטער אתה שאתה חורש בטרשין? למחר בוא
וחרוש על גב מענה.
ישב לו על גב מענה והיה בוכה.
אמר לו אביו: מה אתה בוכה?
אמר לו: שאני מבקש ללמוד תורה.
אמר לו: והרי בן כ"ח שנים אתה ואתה מבקש ללמוד תורה? אלא לך וקח לך אשה והוליד ממנה
בנים והוליכן לבית הספר.
היה מצטער ג' שבתות עד שנגלה עליו אליהו.
אמר לו: עלה לך אצל בן זכאי לירושלים.
עלה ישב לו והיה בוכה.
אמר לו: בן מי אתה? ולא הגיד לו. מה אתה בוכה? מה תבקש?
אמר לו: ללמוד תורה.
אמר לו: מימך לא נכנסת לבית הספר ולא למדת קריאת שמע ולא תפלה ולא ברכת המזון?
אמר לו: לאו.
עמד ולמדו שלשתן.
אמר לו: מה אתה מבקש, לקרות או לשנות?
אמר לו: לשנות.
היה מלמדו שתי הלכות כל ימות השבת ובשבת היה חוזר עליהם ומדבקן

שיעור 5: דיווחים משיבה של מעלה

בבלי, מגילה טו ע"ב

תנו רבנן: מה ראתה אסתר שזימנה את המן?
רבי אליעזר אומר: פחים טמנה לו, שנאמר: 'יהי שלחנם לפניהם לפח' (תהלים סט, 23).
רבי יהושע אומר: מבית אביה למדה, שנאמר: 'אם רעב שונאך האכילהו לחם' (משלי כה, 21).
רבי מאיר אומר: כדי שלא יטול עצה וימרוד.
רבי יהודה אומר: כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית.
רבי נחמיה אומר: כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתן מן הרחמים.
רבי יוסי אומר: כדי שיהא מצוי לה בכל עת.
רבי שמעון בן מנסיא אומר: אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס.
רבי יהושע בן קרחה אומר: אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא.
רבן גמליאל אומר: מלך הפכפכן היה...
רבה אמר: 'לפני שבר גאון' (משלי טז, 18).
אביי ורבה דאמרי תרוייהו [שאמרו שניהם]: 'בחמם אשית את משתיהם' (ירמיהו נא, 39) וגו'.
אשכחיה [מצאון] רבה בר אבוה לאליהו,
אמר ליה: כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי? [כמי ראתה אסתר ועשתה כך?]
אמר ליה: ככולהו תנאי וככולהו אמוראי. [ככל התנאים וככל האמוראים].

בבלי, גיטין ו ע"ב

ותזנה עליו פילגשו' (שופטים יט, 2), רבי אביתר אומר: זבוב מצא לה, ר' יונתן אומר: נימא מצא לה.
ומצאו ר' אביתר לאליהו, אמר לו: מה עושה הקב"ה?
אמר לו: עוסק בפילגש בגבעה.
ומה הוא אומר?
אמר לו: אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר.
אמר לו: חס ושלום, ומי איכא ספיקא קמי שמיא? [האם יש ספק לפני הקב"ה?]
אמר לו: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד.

בבלי, עירובין יג ע"ב

אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל,
הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו.
יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל.

בבלי, חגיגה טו ע"ב

מצאו רבה בר שילא לאליהו.
אמר לו: מה עושה הקדוש ברוך הוא?
אמר לו: אומר שמועות מפייהם של כל החכמים, ומפיו של רבי מאיר אינו אומר.
אמר לו: מדוע?

- משום שלמד שמועות מפיו של אחר.
אמר לו: מדוע? רבי מאיר רמון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק!
אמר לו: עכשיו הוא אומר: מאיר בני אומר: בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת - קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כך הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן של רשעים - קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך.

תוספתא סנהדרין ט, ז

היה ר' מאיר אומר: מה תלמוד לומר 'כי קללת אלהים תלוי' (דברים כא, 23)?
לשני אחים תאומים דומין זה לזה, אחד מלך על כל העולם כולו, ואחד יצא לליסטיא.
לאחר זמן נתפס זה שיצא לליסטיא, והיו צולבין אותו על הצלוב.
והיה כל עובר ושב אומר: דומה שהמלך צלוב!
לכך נאמר 'כי קללת אלהים תלוי'.

בבלי, חגיגה טו ע"ב

ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר? [כיצד למד תורה מפיו של אחר?]
והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא' (מלאכי ב, 7), אם דומה הרב למלאך ה' צבאות - יבקשו תורה מפיהו. ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיהו!
אמר ריש לקיש: רבי מאיר קרא אשכח [פסוק מצא] ודרש: 'הט אונך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי' (משלי כב, 17). לדעתם לא נאמר, אלא לדעתי...
כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא: רבי מאיר אכל תחלא [תמר?] ושדא שיחלא לברא [וזרק את הקליפה החוצה].
דרש רבא: מאי דכתיב 'אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל' וגו' (שיר השירים ו, 11) למה נמשלו תלמידי חכמים לאגוז? לומר לך: מה אגוז זה, אף על פי שמלוכלך בטיט ובצואה - אין מה שבתוכו נמאס, אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח - אין תורתו נמאסת.

בבלי, בבא מציעא נט ע"ב

וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי? - אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו.
תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו.
אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה.
אמרו לו: אין מביאין ראייה מן החרוב.
חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו. חזרו אמת המים לאחוריהם.
אמרו לו: אין מביאין ראייה מאמת המים.
חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו. הטו כותלי בית המדרש ליפול.
גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטין ועומדין.
חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו.
יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום!

עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא!
מאי 'לא בשמים היא' (דברים ל, 12)? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני
אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה: 'אחרי רבים להטת' (שמות כג, 2).
אשכחיה רבי נתן לאליהו, אמר ליה: מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא? [מה עשה
הקב"ה באותה שעה?]
אמר ליה: קא חייך ואמר נצחוני בני, נצחוני בני.